

підхід, хоча його і не зведено до вузько-утилітарного. Така тенденція характерна і для вивчення природних комплексів [4].

Отже, для того, щоб скласти уявлення про реальну спрямованість навчання географії в контексті реформи «Нова українська школа» на формування екологічних цінностей, необхідно ретельно проаналізувати не лише модельні навчальні програми, а й відповідне навчально-методичне забезпечення: підручники, навчальні посібники, методичні публікації. Окреслена проблема є перспективною для подальших ґрунтовних досліджень.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n183>

2. Копилець Є. В. До використання поняття «екологічні цінності» в теорії екологічного виховання. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. праць / за заг. ред. В. І. Сипченка. Слов'янськ : СДПУ, 2008. Вип. ХІІ. С. 232-240.

3. Копилець Є. В. Особливості використання понять «цінності» та «ціннісні орієнтації» у педагогічній науці. *Постметодика*. 2013. № 5. С. 43-47.

4. Копилець Є. В., Стобород Н. С. Проблема вивчення біосфери та природних комплексів у шкільному курсі географії 6 класу за модельними програмами Нової української школи. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій* : матеріали VII Міжнарод. наук.-пр. інтернет-конф., м. Слов'янськ, м. Дніпро, 06–07 грудня 2023 року / відповід. ред. О. Хвасцевська. Слов'янськ, 2023. С. 106-109.

5. Копилець Є. В. Співвідношення екологічних та валеологічних цінностей у вихованні. *Навколишнє середовище і здоров'я людини* : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-пр. семінару, 18-19 вересня 2008 р. Полтава : Друкарська майстерня, 2009. С. 206-211.

6. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

7. Пустовіт Н. О. Особистісно орієнтовані технології екологічного виховання підлітків. *Наукові записки [Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського]*. Серія: педагогіка і психологія. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2001. Вип. 5. С. 59-62.

МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

К. В. Савицька

ksusavitskaya@gmail.com

*кафедра географії Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара, м. Дніпро*

Трансформаційні процеси в українському суспільстві вплинули на реформування різних галузей, в тому числі і освітньої. З 2017 року в Україні впроваджена реформа освіти, яка отримала назву Нова українська школа (НУШ). Метою НУШ визначено створення такого освітнього середовища, в якому учням буде приємно навчатися та отримувати знання та навички, які

вони зможуть застосовувати в звичайному повсякденному житті, вчителям – зручно викладати, а батьки зможуть спостерігати за процесом навчання своїх дітей та також координувати його [8, с. 5].

Реформа поділена на декілька етапів до 2029 року [8, с. 33]. Під час першої фази, яка тривала з 2016 по 2018 роки, в 2017 році прийнято основний документи, який є базисом для подальшого реформування, – Закон України «Про освіту» [11], який визначає освіту основою для всебічного розвитку особистості, її інтелектуальних, духовних, фізичних та культурних особливостей, яка має на меті успішну соціалізацію школярів та подальшого економічного добробуту держави. Вже під час другої фази, яка тривала з 2019 по 2022 роки, в 2020 році прийнято Закон України «Про повну загальну середню освіту» [12] та Державний стандарт базової середньої освіти [1], саме останнім документом закладено основи викладання географії в ЗЗСО, яка є складовою природничої освітньої галузі. Метою даної освітньої галузі є формування в учнів світогляду в природному середовищі, розуміння процесів, які в ньому відбуваються, закономірностей між природними явищами тощо. Даною галуззю визначено декілька складників, одним з яких є географічний, який має наступні компоненти змісту: географія як наука; роль географічної освіти у життєдіяльності людини; Земля на географічній карті; географічні інформаційні системи; Земля як геосистема, рівні геосистем; географічні наслідки параметрів і рухів Землі; географічна оболонка; антропосфера; взаємозв'язок процесів у літосфері, гідросфері, атмосфері, біосфері, антропосфері; природні комплекси; ресурсний потенціал оболонок Землі, сучасні аспекти його використання; глобальні проблеми людства.

Тобто стандартом передбачається розкриття лише природничої складової географії і повна відсутність змісту, який би формував в учнів уявлення про суспільно-географічні процеси. Хоча серед усіх шкільних предметів географія виділяється саме тим, що відіграє роль сполучної ланки між суспільними та природничими науками, що охоплює всю систему: природне середовище – суспільство – людина [4, с. 25]. Здійснюючи взаємозв'язок суспільних і природничих наук, вона об'єднує воедино безліч фрагментів знання про світ і дає можливість отримати цілісне уявлення про устрій навколишнього світу. Ці ж принципи закріплені і в Міжнародній хартії географічної освіти [3], де визначено, що географія служить сполучною ланкою між природничими та суспільними науками і є дисципліною, що трактує причини територіальних відмінностей та просторового розмаїття явищ, подій та процесів у межах різних територій, тому вона повинна розглядатися як невід'ємна частина виховання всіх членів будь-якого суспільства.

Сучасна географічна освіта має сприяти формуванню нових геополітичних, етнокультурних, етноконфесійних та соціально-економічних реалій, які потребують адекватного відображення у змісті навчального предмета. Розмаїття географічного простору, поліетнічність світу сприяє залученню учнів до творчої, проектно-перетворюючої практичної діяльності. Формування географічної картини світу, граючи світоглядну роль, є невід'ємною частиною процесу соціалізації – засвоєння людським індивідом

соціальних норм і цінностей, знань і навичок, що дозволяють йому успішно функціонувати в суспільстві [5].

Підкреслимо також, що саме цей предмет найбільше сприяє формуванню у школярів гуманітарно-культурологічного сприйняття природи, знайомить їх із соціально-економічними умовами різних країн та регіонів, допомагає дізнатися про велике минуле своєї країни, що відрізняється не лише значними розмірами території та своєрідним географічним становищем, багатством надр, але й історико-культурною, етнічною та природною різноманітністю, і уявити її майбутнє в контексті ідей сталого розвитку. Таким чином, пізнання навколишнього світу та своєї Батьківщини неможливе без вивчення географії – предмета світоглядного характеру, що має невичерпний ціннісно-смысловий потенціал змісту, спочатку закладений як фактор формування громадянськості та патріотизму особистості. Іншими словами географія – це той навчальний предмет, на який лягає особлива відповідальність за виховання патріотизму, що виступає в єдності громадянськості та соціальної активності особистості, яка усвідомлює свою невід'ємність від Батьківщини, нерозривність духовного зв'язку з ним [2].

Під час третьої фази реалізації завдань Нової української школи має бути затверджений стандарт профільної середньої освіти який буде стосуватися вивчення географії в 9-12 класах [8]. Стандарт та всі супровідні нормативно-правові акти та навчально-методичні матеріали мають бути впровадженні до 1 вересня 2027 року, так як це дата початку навчання в профільній школі НУШ [8]. В квітні 2021 року наказом МОН №404 затверджено утворення робочої групи з розроблення проєкту даного стандарту, серед завдань якої даним наказом визначено розробку проєкту стандарту до 1 вересня 2021 року з подальшим оприлюдненням до 15 вересня 2021 року на сайті МОН з метою подальшого обговорення [6]. Певні зміни на процес роботи над стандартом внесли бойові дії та пріоритетність інших завдань, але в лютому-березні 2023 року вже була відновлена робота над стандартом – відбувались експертні обговорення та опитування за галузями знань. І 30 жовтня 2023 року проєкт стандарту було розміщено на сайті МОН з метою громадського обговорення. Як і стандартом базової середньої освіти викладання географії передбачається в рамках природничої освітньої галузі, а географічний складник має включати наступні компоненти: значення географічної освіти у життєдіяльності людини; геопросторова грамотність: геозображення, географічні інформаційні системи, дистанційне зондування Землі; географічний простір, його закономірності; взаємозв'язки явищ і процесів у антропосфері, соціосфері й техносфері; ресурсний потенціал оболонки Землі, сучасні аспекти його використання [10]. Тобто в порівнянні зі стандартом базової середньої освіти на профільному рівні більш ширше пропонується інтеграція зав'язків в системі «природа-суспільство-людина».

Так, як робота над стандартом ще триває, тому більший інтерес нині становить саме зміст географічної освіти у відповідності до Державного стандарту базової середньої освіти та розроблених на його основі програм.

Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти НУШ передбачає вивчення географії в складі природничої галузі в 6-9 класах, при чому, щотижневий рекомендований обсяг географії в 6, 7 та 8 класах становить 2 години на тиждень, а в 9 класі – 1,5 години на тиждень [8]. Крім того для реалізації державного стандарту та основних підходів вивчення географії на рівні базової середньої освіти розроблено дві модельні навчальні програми. Модельною навчальною програмою є документ, яким визначається орієнтовні перелік та послідовність досягнень очікуваних результатів навчання учнів, розробляється зміст навчальних предметів та інтегрованих курсів та видів навчальної діяльності учнів, які рекомендовані для використання в освітньому процесі [8]. А вже школа та вчитель, володіючи автономією, яка була значно розширена в умовах НУШ, можуть корегувати обсяг матеріалу за темами в межах розділів. Модельні навчальні програми представлені авторськими колективами [9]:

- Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р., Гільберг Т. Г., Даценко Л. М.;
- Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І., Сovenko В.В., Даценко Л.М., Назаренко Т.Г., Гільберг Т.Г., Савчук І.Г., Нікітчук А.В., Яценко В.С., Довгань Г.Д., Грома В.Д., Горовий О.В.

Принциповими відмінностями в структурі даних модельних програм, які враховуючи етапність впровадження НУШ застосовані лише з 2023/2024 навчального року, від навчальних програм, які розроблялись у відповідності до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти 2011 року та продовжують діяти в 7-9 класах навчання, є те, що в програмах визначається рекомендований вид навчальної діяльності для кожної теми. Це значно полегшує роботу вчителя, який може спиратись або на рекомендований матеріал, або враховуючи особливості свого підходу до викладання та рівень своїх учнів використовувати інші. Якщо в 6-7 класах модельні програми НУШ та діюча програма не мають істотних розбіжностей, то в 8-9 класах підхід авторів до вивчення географії істотно різниться. В діючій програмі та програмі авторського колективу С. Г. Коберника та інших населення України вивчається в рамках 8 класу, а матеріал 9 класу присвячений вивченню національної економіки України та світового господарства, то в програмі авторського колективу С. П. Запотоцького та інших, населення України вивчається в рамках 9 класу, а крім національної економіки України та світового господарства ще наявний розділ «Країни та регіони», який зараз вивчається в рамках програми 10 класу. Тобто програма 9 класу виходить досить перенасиченою, а враховуючи те, що часове навантаження становить лише 1,5 години на тиждень, то більшість матеріалу необхідно буде вивчати під час самостійної роботи [9].

Таким чином, як підкреслює більшість авторів [2-5], в рамках НУШ зміст шкільної географічної освіти істотно скорочується, що вимагає уваги суспільства до даного питання. Крім того, в умовах воєнного стану в 2022 та 2023 році в рамках національного мультипредметного тесту не було передбачено складання географії, МОН України також не включало географію до складу варіативної частини [7], що викликає занепокоєння про формування

географічної картини світу та географічного світогляду учнів, які мають виконуватись з огляду на компетентністний підхід в навчанні.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: постанова КМУ № 898 від 30 вересня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.03.2024).
2. Концепція навчання географії України в основній та старшій школі / за заг. ред. д-ра пед. наук О. М. Топузова та канд. пед. наук О. Ф. Надтоки. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 56 с.
3. Коротун С. І., Романів А. С. Роль сучасної шкільної географії в громадянському житті та кар'єрному зростанні особистості. *Географічна освіта у шкільних та позашкільних закладах: проблеми, пошуки, перспективи*: збірник наукових праць; за ред. проф. Д. В. Лико / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне: Видавець О. Зень, 2020. С. 11-15.
4. Кравцова І. Географія в контексті Нової української школи. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2021. № 33. С. 24-29.
5. Мальчикова Д. С., Мезенцев К. В. Публічний імідж географії в контексті трансформації стандартів базової середньої освіти: досвід України і світу. *Український географічний журнал*. 2022. № 1. С. 53-63.
6. Про утворення робочої групи з розроблення проекту Державного стандарту профільної середньої освіти: наказ МОН України №404 від 02.04.2021 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-utvorennya-robochoyi-grupi-z-rozroblennya-proektu-derzhavnogo-standartu-profilnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 27.03.2024).
7. Нова українська школа: Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 27.03.2024).
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 27.03.2024).
9. Освітні програми: Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (дата звернення: 27.03.2024).
10. Профільна середня освіта: почалося громадське обговорення проекту стандарту. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/profilna-serednya-osvita-pochalosya-gromadske-obgovorennya-proyektu-standartu>
11. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 24.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 27.03.2024).
12. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. Дата оновлення: 24.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 27.03.2024).

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

О. А. Федій

fedy.alexander@gmail.com

Я. О. Вагаршакян

yv082018@gmail.com

*кафедра географії, методики її навчання та туризму Полтавського
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава*